

DOÇ. DR.

NEBİ MİŞ:

**AK Parti Hem İç
Hem de Küresel
Konjonktürü
ve Değişimleri
İyi Okuyor,
Siyasetini
Buna Göre
Güncelleyebiliyor**

Yaklaşan 2023 seçimleri ve seçim siyaseti gündemi daha fazla meşgul ederken, biz de bu ay siyasi partileri ele aldık. Seçime yaklaşırken; partilerin durumlarını, ittifaklarda yaşanan gelişmeleri, HDP özelinde ve farklı konularda çıkan ittifak sorunlarını alanında uzman bir isim ile konuştuk. AK Parti'ye 20 yıllık iktidarı getiren çalışmayı ve 70 yıldır tek başına iktidar olamayan CHP'yi, vesayet tartışmalarının bu seçim ile yeniden ortaya çıkma ihtimalini ve kamuoyu araştırma şirketlerinin nasıl işlediklerini SETA Siyaset Araştırmaları Direktörü Doç. Dr. Nebi Miş anlattı.

Türkiye'de şu anda yaklaşık 120 tane siyasi parti var aktif durumda. 5-6 tanesini dışarıda bırakacak olursak çoğu bilinmiyor ve yine 5-6 tanesinin dışındakilerin toplam oyu neredeyse yüzde 1'in altında. Genel çerçeveden baktığımızda Türkiye'de siyasi partiler neden varlar, beklentiler nedir bu siyasi partilerden? Halk nezdinde nasıl bir karşılık buluyorlar?

İsterseniz şöyle bir çerçeve çizelim öncelikle. Türkiye'de siyasi partiler bilindiği gibi İkinci Meşrutiyet Dönemi'nde kurulmaya başlanmış, çok partili hayata da Cumhuriyet öncesinde geçilmişti. Tekrar çok partili hayata geçiş 1946'da başladı. 14 Mayıs 1950'den sonra yani demokrasiye geçilmesinden itibaren siyasetin hem sağında hem solunda hem merkezinde çok farklı partiler kuruldu. Türkiye siyaseti darbelerle birçok kez kesintiye uğramasına rağmen çok partili hayatta sürekli bir canlılık gözlemlendi. Siyasi parti sayılarını genellikle sisteme etki eden partiler üzerinden değerlendirmemiz lazım. Yani bugün açısından baktığımızda 120'nin üzerinde parti ismi var ama seçimlere girebilecek yeterliliğe sahip parti sayısı 20 civarında şu an için. Mesela 2018 seçimlerinde 8 parti yarışmıştı. Baktığımız zaman Türkiye'de sisteme etki eden partiler irili ufaklı 8-10 civarında. Bugün parlamentoda yine baktığımızda 1 ila 288 arasında değişken milletvekiline sahip parti sayısı ise 13. Yani bugün 13 farklı parti ismi TBMM'de temsil ediliyor.

ARTAN PARTİLER TEK TİPLEŞMEYİ, O DA KİMLİKSİZLEŞMEYİ GETİRİYOR

Peki niye hem son dönemde hem de Türkiye siyasal hayatında bu kadar parti kuruluyor? Son dönemde daha fazla parti kuruldu; örneğin 2020'de Türkiye'de 26 parti kurulduğunu herhalde birçok insan bilmez. Bunun nedeni ise şu: 2018'de başkanlık sistemine geçilmesinden itibaren küçük partiler ittifak siyasetinin, ittifak değişikliğinin etkisinden yararlanarak pazarlık siyaseti ile var olabileceklerini varsaydılar. Hem ana partiden ayrılanların kurduğu partiler hem de dışarıdan kurulan partiler şöyle düşündü: Sistemde biz, sadece çok az oy alsak bile yüzde 50+1 ile seçim sisteminde ve başkanlık seçimlerinde pazarlık siyasetine başvurarak politikada var olabiliriz. Partilerin sayısının artması, ittifak siyasetinin bir sonucu. Burada ittifak siyasetinde kilit parti konumuna gelerek pazarlık siyaseti üzerinden en azından söz konusu partinin başkanının parlamentoya girebilme imkanı vardı... Ama bu kadar çok partinin olması Türk siyasetini nasıl etkiler dersanız, ilk söyleyeceğim şey şudur; bir defa tek tipleşen partiler sorunu ortaya çıkıyor. Tek tipleşme dediğimiz şey de aslında kimliksizleşme. DEVA, Gelecek, Saadet, Demokrat Parti, İYİ Parti gibi partilere baktığınızda aralarında kuşkusuz fark var ama Saadet Partisi ile Gelecek Partisi'nin, Yeniden Refah Partisi ile Saadet Partisi'nin arasında viz-

yon olarak, kimlik olarak, söylem olarak ne fark var? Aslında çok da bir fark yok. Bu siyasette tek tipleşmeyi getiriyor. Bugün bir masa etrafında bir araya gelen altı partinin Türkiye'nin sahici meselelerine ilişkin pozisyonlarının ne olduğunu seçmen bilmiyor. Siyasal alanda, örneğin sisteme etki eden 20 partinin olması, 10 partinin olması, 100 tane parti isminin sistemde olması, demokrasinin kalitesi açısından, işte bu kadar parti var, bu iyidir anlamına gelmiyor. Önemli olan siyasi alanının rekabet edilebilir bir düzeyde yürütmesi ve siyasal alanın değer üretmesidir. Sistemde birbirine benzeyen, kimliksizleşen onlarca partinin olması, demokrasinin gelişmesinden daha çok siyasi alanı istikrarsızlaştırır.

GÜNCELLENEN SİYASET BAŞARIYI GETİRDİ

Bu noktada bir AK Parti gerçeği var. Cumhuriyet tarihinde, rekor üstüne rekor kırdı. Sonuçta 3 Kasım 2002'de girdiği ilk seçimlerden itibaren iktidar partisi konumunda. 20 yıldır süren iktidarın, diğer siyasi partilere iktidarı kaptırmaması veya diğer siyasi partilerin 20 yıl süren bir iktidarı seçimlerle, sandık yoluyla yenememesini neye bağlıyorsunuz? Teveccüh gösterilmesinin sebebi nedir?

Veriler üzerinden konuştuğumuzda, AK Parti gerçekten Türkiye siyasi partilerinde istisnai bir parti. İstisnai olmasının en önemli gerekçesi şu: Demokra-

AK Parti'nin geçmiş sağ iktidarlardan farkları var, iktidarını sürdürmesi açısından. Karşısına çıkan bütün krizleri yönetebiliyor. Bunu nasıl sağlıyor dersanız, aslında bir siyasal öğrenme geliştiriyor o siyasal öğrenme sonucunda hangi krize nasıl tepki vereceğini, topluma, toplumsal sosyolojiyle nasıl hareket edeceğini biliyor.

siye geçilmesinden yani 14 Mayıs 1950'den bu yana, Türk siyasal hayatında kesintisiz olarak bu kadar uzun dönemde iktidarda kalan bir parti yok. Hatta dünya tarihinde de istisnai konuma doğru gidiyor; kuşkusuz dünyada hakim parti sistemlerinde çok uzun süre iktidarda kalan partiler var. Ama aynı liderle demokratik sistemde bu kadar uzun süre iktidarda kalan parti az. AK Parti bu bağlamda Türk demokrasi tarihinde arka arkaya 15 farklı seçimi kazanan, kendisi ile en yakın rakibi arasında oy farkını her zaman neredeyse iki katından fazla koruyan ve parlamentoda da her zaman çoğunluğu elde eden bir parti.

Bu başarının sırrı, AK Parti'nin Türkiye siyasetinde toplumsal sosyolojiye uygun, siyaset, söylem, hizmet siyasetini üretebilen bir parti olması. Yani belirli bir toplumsal sosyolojinin üzerine kurulduğunu görmemiz lazım. Siyasetle sosyolojinin buluşması bu bağlamda önemli. Ama bunun ötesinde bütün siyasal hayatı boyunca AK Parti, taban eğilimlerinde yaşananları yani tabanın siyasetten beklentisini sürekli göz önünde bulundurarak siyasetini güncelleyebiliyor mesela. Hem içerideki o toplumsal dönüşüme yönelik olarak kendi siyasetini dönüştürüyor hem de kendi siyasetini dönüştürürken toplumun dönüşmesinin bir manivelası oluyor aslında. Hem dünya hem de içerideki konjonktürü çok iyi okuyor. Taban eğilimlerinin yanında her dönem toplumun farklı kesimleriyle ittifak yapıyor. Örneğin 2010 öncesinde baktığımız zaman AK Parti liberallerle ve toplumun muhafazakar, milliyetçi, dindar yani aslında çok geniş kesimi ile bunların desteğini alarak seçimleri yüksek destekle kazandı. 2014'ten itibaren ve 15 Temmuz'dan itibaren MHP ile BBP ile ve bu partilerin tabanları ile ittifakını geliştirerek devam ediyor. Yani farklı toplum kesimlerine yönelik olarak o taban eğilimlerinin dönüşümü üzerinden ittifakını güncelleyebiliyor.

23 milyon seçmen ilk defa AK Parti döneminde oy kullandı ve bunların çok önemli bir kısmı da 30 yaş altı seçmen. 30 yaş altı, seçmenin yüzde 18'ini oluşturuyor ki bu muazzam bir rakam. Bu seçimlerde ilk defa bu kullanacak büyük bir kitle de var. 2023'te bütün partiler yeni sosyolojiye yönelik olarak siyaset üretmek ve söylem geliştirmek zorunda.

AK PARTİ'Yİ İKTİDARDA TUTAN UNSURLAR: SİYASAL LİDERLİK, HİZMET VE KALKINMA SİYASETİ, KESİNTİSİZ REFORMLAR VE KRİZ YÖNETME BECERİSİ

Aynı zamanda ekonomik kalkınma ve hizmet siyasetini önceliyor; bu Türkiye toplumu açısından, sağ iktidarlar açısından çok önemli bir unsurdur, Menderes'i, Özal'ı, Demirel'i iktidarda tutan, seçimleri kazandıran ekonomik kalkınma ve hizmet siyasetini öncelemesidir. AK Parti'nin geçmiş sağ iktidarlardan farkları da var, iktidarını sürdürmesi açısından. Mesela kriz yönetme becerisi benim baktığımdan yenden çok önemli. Karşısına çıkan bütün krizleri yönetebiliyor. Bunu nasıl sağlıyor dersiniz, bir siyasal öğrenme geliştiriyor. O siyasal öğrenme sonucunda hangi krize nasıl tepki vereceğini, toplumla, toplumsal sosyolojiyle nasıl hareket edeceğini biliyor. Her siyasal krizden sonra seçimlerde desteğini artırarak ya da koruyarak toplumsal desteği, değişimin dönüşümün kaldırıcı olarak kullanıyor. Tabii bütün bunların ötesinde, bence siyasal liderlik meselesi AK Parti'nin bu kadar uzun dönemli iktidarda kalmasında en önemli saik. Yani Cumhurbaşkanımız Erdoğan'ın

"1994 İstanbulu"nda ortaya koyduğu hizmet siyaseti tarzının, AK Parti siyasetinde de devam ettiğini görmemiz lazım. Bu siyasal liderlikte sahiplik, verdiği sözleri tutma meselesi ve milletle kurduğu ilişki çok önemli. Siyasal liderlik karizması zor zamanlarda toplumu bir arada tutma, sorunların üstesinden gelme, halka derin bir bağ kurma gibi farklı bileşenlerle olur. Birkaç husus daha var, sadece başlıkları sıralayalım; mesela reform siyasetini önelemesi, vesayetle mücadelesi ve bütün bunların ötesinde yapmış olduğu reformlarla birlikte toplumun orta sınıflarını güçlendirmesi, bence AK Parti'nin Türkiye siyasetinde uzun dönemli kalıcı olmasını sağlayan diğer unsurlar.

CHP'NİN SİYASET TARZI TOPLUMSAL DİNAMİKLERDEN UZAK

Bir tarafta 20 yıldır sürekli iktidarda olan AK Parti, diğer yanda ise en fazla siyasi tecrübeye sahip ve cumhuriyetin ilk partisi CHP var. Buna rağmen neredeyse 70 yıldır CHP tek başına iktidar olamadı. Bunun sebeplerini nasıl açıklarsınız?

Aslında CHP demokrasiye geçilmesinden bu yana tek başına iktidara hiç gelemedi. 1970'lerde koalisyon ile iktidar oldu, bunun dışında iktidara gelemedi. Burada kuşkusuz CHP üzerinden çok geniş bir analiz yapılabilir ama bence en önemli meselelerden birisi geçmişin yükü. Geçmişin yükü derken, sonuçta Türkiye'de toplumun çok geniş bir kesimini muhafazakar, dindar kesimler oluşturuyor ve bu toplum kesimleri hemen hemen yüzde 70'lik bir nüfusa tekabül ediyor. Böyle olunca CHP'nin hem tek parti dönemindeki uygulamaları hem de özellikle 1950 sonrası 27 Mayıs 1960 darbesi ve sonraki darbelerle destek vermesi, muhafazakar, dindar toplum kesimlerinin siyasetçilerine yönelik olarak kullandığı ötekileştirici dil, üslup ve onların temsilcilerinin idam edilmesi süreçlerinde ortaya koyduğu siyaset tarzı, toplumun zihninde bir CHP algısı oluşturuyor. Buraya, CHP'nin özellikle çeşitli vesayet ortaklarıyla birlikte iktidar alanlarını korumak için uyguladığı siyaseti de eklememiz lazım. Bu görme biçimi CHP'nin geniş toplum kesimlerinde normalleşmesini zorlaştırıyor. CHP hep geçmişin yükü ile siyaset üretmeye çalıştığı için zamanın ruhuna göre siyasal yenilenmesini de sahici olarak gerçekleştiremiyor. Yenilenme arayışı taktiksel ve kısa dönemli düzeyde kalıyor.

MEVCUT YÖNETİM İTTİFAKIN GELECEĞİ İÇİN CHP'Yİ FEDA EDİYOR

Bütün bu süreçlere baktığımız zaman CHP, Türk siyasetinde daha çok belirli çıkar gruplarıyla, elitlerle, vesayetçi yapılarla iktidar alanlarını çok uzun süre korumaya çalıştığı için sivilleşmede geç kalan bir partidir. Siyasetini geniş toplum kesimlerinin beklenti ve değerlerine yaşlamak yerine ayrıcalıklı bir sınıfın sözcülüğünü uzun süre devam ettirmiştir. Bu bağlamda kuşkusuz bir siyaset arayışı var ama sivil siyaseti, siyasetinin merkezine uzun süre koymamıştır. Bunu söylerken haksızlık yapmamak için ne demek iste-

İttifak siyasetinde kilit parti konumuna gelme, pazarlık siyaseti üzerinden parlamentoya partinin genel başkanının girmesi gibi farklı motivasyonlarla kuruldu bu küçük partiler. Bu kadar çok birbirine benzeyen partinin kurulması, siyasette tek tipleşme ortaya çıkarıyor. Tek tipleşme dediğimiz şey de şu: Kimliksizleşme.

diğimi bir cümleyle açıklamaya çalışayım: Demokratik yollardan iktidar mücadelesini önelemek yerine Türkiye'de tarihsel blok olarak adlandırabileceğimiz belirli elit gruplara, askeri vesayet unsurlarına, devlete sırtını yaslamış ekonomi sınıfına, okumuş yazmış ve bunların içerisinde akademisyenlerin, gazetecilerin ve belirli bir aydın sınıfın oluşturduğu gruplarla kurduğu o koalisyonlarla, seçilerek iktidara gelme bile iktidarını sürdürmenin yollarını aramıştır hep. Ve siyasal mücadelesini de bürokratik bir oligarşik sistem üzerinden yürütmüştür. Böyle olunca da CHP'nin toplum tarafından geniş bir şekilde desteklenmesi ve iktidara gelmesi mümkün olmamıştır. Vesayet geriletildiği dönemde ise, yani son yıllarda, kurtarıcısını sağ siyasette arayan bir CHP var. Sağ siyasal söylem ve siyasetçilerle, bloklar arası oy geçişkenliğini sağlamaya çalışıyor. Sağ partilerle, sağ siyasetçilerle yol yürüme-ye gayret ediyor. CHP yönetimi ittifak siyasetini her şeyin önüne koyuyor. Böyle olunca da ittifakın geleceği uğruna CHP feda ediliyor görüntüsü, CHP'nin gerçek Atatürkçü tabanını endişelendiriyor. Özetle, CHP'nin ömrü, siyasette yön arayışı ve bir kurtarıcı arayışı ile geçiyor.

ANA PARTİDEN AYRILAN PARTİLERDEN SADECE İKİSİ BAŞARILI OLDU

Özellikle son dönemde AK Parti'den, CHP'den, MHP'den ayrılarak kurulan bazı siyasi partiler var. Türk siyasi hayatında bu büyük partilerden ayrılıp kurulan partileri düşündüğümüzde özellikle son 5 yılı da dikkate aldığımızda neler dersiniz?

Ana partiden ayrılarak kurulan partiler, Türkiye siyasetinde çokça vardır. Demokrat Parti de CHP'den ayrılanların kurduğu partidir. 1960'larda CHP'den yine Güven Partisi, 70'lerde Cumhuriyetçi Parti ve sonraki dönemlerde de CHP içinden yine birçok parti kuruldu. Sonra Refah'tan, DYP'den ANAP'tan ayrılanlar, MHP'den ayrılanlar farklı adlarla

yeni partiler kurdular.... Son dönemde başkanlık sistemine geçişle birlikte ittifak siyasetinin imkanlarından yararlanmak için ana partinin içinde mikro iktidar mücadelesinden sonuç alamayanlar yeni parti kurma yolunu seçtiler. AK Parti'den Gelecek Partisi, MHP'den İYİ Parti, CHP'den Muharrem İnce'nin Memleket Partisi ya da en son İYİ Parti'den ayrılanlar Zafer Partisi'ni kurdu.

Peki bu partiler siyasi alan açısından ne anlama gelir? Türkiye siyasetinde ana partiden ayrılarak kurulanlar, birkaç istisnanın dışında genellikle bir elit siyaseti üzerinden bina edilir. Taban hareketleri tarafından kurulmazlar. Kimdir bu partilerin kurucuları; kendi ana partisinde beklediği pozisyonu bulamayanlar, emekli bürokratlar, akademide ve medyada kendisine yeni bir yol çizmek isteyenler gibi gruplardır. Geniş bir toplumsal taban desteğinden değil üstten, daha çok elit bir siyaset üzerinden kurulurlar. Böyle olunca da ilk seçimlerde bütün bu elitlerin pozisyon beklentisi olduğu ve o pozisyonları da elde edemedikleri için bu partiler ya hızlı bir şekilde dağılır ya fikir partileri ya da yüzde 1 civarında gidip gelen partiler olarak hayatlarına devam ederler. Ana partiden ayrılarak başarılı olmuş iki örnek var. Bunlardan birisi Demokrat Parti, CHP'den ayrılanların kurduğu; diğeri de Milli Görüş geleneğinin içerisinde çıkan yani Fazilet Partisi'nden ayrılanlar tarafından kurulan AK Parti.

Son dönemde kurulanların ana motivasyonu şuydu: Başkanlık sistemine geçilmesi ile birlikte 2019 seçimlerinde bir ittifak düzenlemesi yapıldı. Bu ittifak düzenlemesinde hem yüzde 50+1'e ulaşma açısından hem de parlamento seçimlerinde ittifak yapan partilerin oylarının heba olmaması düşüncesi, küçük partilerin kurulmasını cesaretlendirdi. Yani bulunduğru parti içerisinde mikro iktidar mücadelesinde başarılı olamayanlar, kendi partisini kurmaya yöneldi. Çünkü bir defa bu partiler ittifak düzenlemesi ile birlikte pazarlık yaparak birkaç milletvekili ile parlamentoda temsil edilebilirlerdi ya da yüzde 50+1'e ulaşmak için yine pazarlık siyaseti ile kilit parti konumuna gelerek parti başkanı ve birkaç kurucunun meclise gireceği diğerlerinin ise bürokrasi ya da başka yerde konum elde edebilecekleri düşüncesi ile parti kurdular. Ama en son 2023'e giderken ittifak düzenlemesi ile ilgili seçim kanunu değişikliği aslında bu küçük partiler için dezavantaj oluşturdu. Bir anlamda hayalleri suya düştü. Yani hem pazarlık güçleri azaldı hem kilit parti konumuna gelme arayışları sekteye uğradı. Ama son 5 yıldır kurulan partilerin esas motivasyonu ittifak düzenlemesi ile küçük partilerin sistemde önemli hale gelmesiydi.

YÜZDE 50+1, SİYASET ÜRETME MECBURİYETİ GETİRDİ

2018'de Cumhurbaşkanlığı Hükümet Sistemi'ne geçildi ve yasama ile yürütme ayrı ayrı seçimlerle iş başına geliyor. Sizce siyasi partiler, yasama ve yürütmenin ayrı ayrı seçilmesi, yüzde 50+1 gibi hususlarda yeni düzene ayak uydurabildiler mi ya da ne gibi avantaj ve dezavantajlarla karşı karşıyalar?

Seçmen sonuçta ittifakları karşılaştırıyor. Karşılaştırebileceği çok önemli doneleri var. Bir yanda 20 yıllık iktidar var, topluma yönelik ürettiği vizyonlar var, projeler var. Öbür yanda ise altılı masada konuşulan güçlendirilmiş parlamenter sistem gibi, geçiş süreci hükümeti gibi, iktidar olurlarsa bakanlıkların, üst düzey bürokrasinin nasıl dağıtılacağı gibi tartışmalar var.

Bir geçiş sürecindeyiz, Türkiye çok önemli bir sistem değişimi yaptı. Parlamenter sistemden Cumhurbaşkanlığı sistemine geçti. İlk parlamenter sisteme 1876'dan sonra geçilse de işleyiş olarak 1908'den bu yana, Türkiye'nin çok köklü bir parlamenter sistem geçmişi vardı. Bir siyasal kültür oluşmuştu eski parlamenter sistem içerisinde. Bu siyasal kültürden, başkanlı bir siyasal sisteme geçişle birlikte birkaç sene içerisinde bütün kurumların, toplumsal hafızanın, siyasal kültürün, siyasi partilerin ve kurumların dönüşmesi, bu sisteme adapte olması hiç de kolay değil. Bir geçiş sürecine ihtiyaç var. Şu anda geçiş sürecindeyiz. Bu süreçte de siyasal partiler, sistemin ortaya koyduğu siyasal alanın gereklerine yönelik siyaset yapma arayışındalar. Mesela artık her siyasal parti Türkiye'de geleceğe yönelik olarak demokratik mücadelesinin merkezine halkın desteğini koymak, siyaset yapmak ve siyaset üretmek zorunda olduğunun bilincinde. Bu bence yüzde 50+1'in en önemli kazanımlarından birisi. Bu sistemde seçmen de bir oyunun ne kadar değerli olduğunun farkına vardı; bu da çok önemli bir süreç aslında. Dolayısıyla siyasal partiler açısından kuşkusuz yüzde 50+1'in zorlukları var. İttifak siyasetini yürütmek, birbirinden farklı partileri bazı konularda ortaklaştırmak zor. Küçük partiler, büyük partilere karşı, güçlerinin ve toplumsal desteklerinin çok ötesinde büyük partiye karşı maksimalist taleplerde bulunarak ittifakın içinde yer almak istiyor. Hele hakim partili bir sistemde, hakim partiye karşı güç birliği ya da ittifak yapma arayışı partileri, biraz önce ifade ettiğim gibi, kimiksizleştiriyor. Tekipleştiriyor. Partilerin özgün ve farklı vizyon ortaya koymasını engelliyor.

Ayrıca, partiler yüzde 50+1'e ulaşmak için toplumun çok geniş kesimlerine yönelik bir siyasal söylem kullanmak, siyaset üretmek zorunda. Bu, bugün için aşırı bir kutuplaşmayı, bazı partilerin ve siyasetçilerin popülistleşmesini ortaya çıkarabilir ama gelecek için bu sistemde siyasal partilerin merkeze yaklaşmasını da kolaylaştırır.

MUHALEFETİN MUĞLAK SÖYLEMİ OY GEÇİŞKENLİĞİNİ HEDEFLİYOR

Peki, ittifak partileri seçmenlere yönelik nasıl bir taktik geliştiriyor?

Yüzde 50+1'in ne demek olduğunu Türkiye'deki toplum sosyolojisi ve siyasal partiler açısından değerlendirmek gerekir. 1950'den itibaren yapılan seçimlerin sonuçlarına bakıldığında karşımızda şöyle bir toplumsal sosyoloji var: Toplumun yüzde 65-70'ini daha sağ, muhafazakar, milliyetçi seçmenler oluştururken, yüzde 30-35'ini ise sol ve solun farklı fraksiyonları oluşturuyor. Şimdi bu sosyolojide özellikle yüzde 30'u temsil eden sol bir partinin seçimleri kazanması zor. CHP bunun bilincinde. Böyle olduğu için de özelde 2014 cumhurbaşkanlığı seçimlerinde, daha genel olarak da 2018 seçimlerinden itibaren CHP öncülüğünde muhalefet sağ ve sol siyaset açısından bloklar arası oy geçişkenliğini mümkün kılmak için yeni bir siyaset arayışına girdi. Bu siyaset tarzının bir tarafında sağ siyasetin içinden gelen siyasi aktörleri aday göstermek ve partiyi sağ siyasal söyleme yaklaştırmak var. Diğer tarafında ise, sağ partilerle ittifak yaparak siyasi alanda hakim olan sağ ve sol ayrımını anlamsızlaştırmak var. Burada kuşkusuz söylem birliğini oluşturabilmek için muğlak ifadelerle ihtiyaç var.

Uzun dönemli iktidarda kalan bir partinin karşısında var olma mücadelesi, bir araya gelen farklı eğilimdeki partileri muğlak siyasi söylemlere yöneltiyor. Bu söylem birliğinin devam ettirilmesi için gerekli görülüyor. Böylece seçmenlerin taktiksel olarak oy verme davranışını şekillendirmeye dönük stratejiler uygulanıyor.

Özetle muhalefet bu bloklar arası oy geçişkenliğini mümkün kılacak muğlak bir siyasal söylem, muğlak bir siyaset tarzı ve özellikle sağ siyasetçilerin aktörleştirilmesi gibi bir siyaset denemesi yapıyor, öyle bir siyasal alan oluşturmaya çalışıyor. Kuşkusuz bu kaçınılmaz bir durum ama ileriye yönelik olarak siyasi alanı değersizleştirme riskini burada görüyorum. Son ittifaklar ile ilgili yapılan seçim kanunu

Türkiye siyasetinde ana partiden ayrılarak kurulanlar, birkaç istisnanın dışında bir elit siyaseti üzerinden bina edilir. Kimdir bu partilerin kurucuları; partisinde beklediği pozisyonu bulamayanlar, emekli bürokratlar, akademide ve medyada kendisine yeni bir yol çizmek isteyen gruplar. Yani geniş bir toplumsal taban desteğinden değil üstten, elit bir siyaset üzerinden kurulurlar.

değişikliği özellikle 2018-2023 arasındaki bu geçiş sürecindeki arayışları farklı bir yöne itebilir. Yani siyasal partiler tekrar önemli bir hale gelecek, yüzde 1 ve 2'lik partilerin sistemi tıkamasının, pazarlık yaparak siyasi alanın değersizleştirilmesinin önüne geçilecek. Aslında bu yeni siyasi alanı deneyimleme sürecindeyiz.

SEÇMEN SAYISINDAKİ ARTIŞ ÇOK FAZLA

Önümüzdeki sene seçimler var ve Cumhuriyet'in 100. yılı olması hasebiyle önem arz ediyor. Sizce bütün siyasi partileri aynı potada değerlendirdiğinizde bu siyasi partilerin 2023 seçimlerinde karşısında duran en kritik konular nelerdir?

Artık bu bir slogan haline geldi, 2023 seçimleri en kritik seçimler. Türkiye siyasal hayatı açısından her seçim öyle tabii ki ama gerçekten 2023 seçimleri daha kritik, hem Cumhuriyetin 100. yılından dolayı önemli, hem de siyasal sistem değişiminin ardından bu geçiş sürecinin ikinci seçimi olmasından dolayı önemli. Ve Türkiye'de Cumhur İttifakı ve muhalefet bloku açısından baktığınızda çok sert rekabetin olduğu bir seçim. Dolayısıyla da böyle bir seçimin ana gündem maddeleri ne olacak, seçmen tercihini belirleyecek ya da seçmen sonucuna etki edecek faktörler neler? Benim baktığım yerden en önemli mesele yeni sosyoloji olarak adlandırdığım seçmen grupları.

Bu yeni sosyoloji ne dersiniz; bu yeni sosyoloji özellikle son 20 yıllık dönemde orta sınıflaşan kesimler ve bunlara eklenen genç nüfus. Şöyle rakamsal bir analiz yaptığımızda karşımızdaki tablo şu: 2002'de 3 Kasım seçimlerinde Türkiye'de 41 milyon seçmen vardı ve 36 milyonun biraz üzerinde seçmen sandığa gitti. 2023 seçimlerinde 64 milyon seçmen var, geçmiş seçimlerdeki katılım ortalamasını dikkate aldığımızda 56 milyon gibi bir seçmenin sandığa gideceğini öngörebiliriz. Bu seçmenlerin önemli bir bölümü aslında AK Parti döneminde siyasi

alana dahil oldu. Kaba bir hesaplamaıyla 23 milyon seçmen ilk defa AK Parti döneminde oy kullandı ve bunların çok önemli bir kısmı da 30 yaş altı seçmenler. 18-26 yaş aralığında olan genç seçmen sayısı 12 milyon. Bu rakam toplam seçmenlerin yüzde 18,8'ine tekabül ediyor ve seçimlerin sonuçlarına etkisi çok yüksek olacak. 2023'te bütün partiler yeni sosyolojiye yönelik olarak siyaset üretmek, söylem geliştirmek ve vaatler vermek zorunda. Kuşkusuz hem belirli bir yaşın üzerindeki seçmen aidiyetini devam ettirmek hem de bu yeni sosyolojinin eğilimlerine yönelik siyaset üretmek ince ayarlanmış dengeli kampanyayı zorunlu kılıyor.

EKONOMİ SEÇİM BAŞLIKLARINDA ÖNEMLİ PAYA SAHİP

İkinci başlık kuşkusuz ekonomi. Bugün için kamuoyu anketlerine baktığımız zaman toplumun en önemli meselelerinden ilk 3-4 sorun ekonomi ile ilgili. Ekonomi, enflasyon, gıda ve konut fiyatları, kira giderleri gibi başlıklar aynı kümenin içinde.

Üçüncü başlık ise mülteciler. 2023 seçimlerinde bu mesele de konuşulacak. Bu konuşulurken "otobüslere doldurup Suriye'ye göndereceğiz" siyasetini de seçim kampanyasında bazı partiler kullanacak. Öbür taraftan da bu mülteci meselesinin yönetilmesine dair söylemler de politikalar da birbiri ile neredeyse çatışır hale gelecek. Göçmen sorunun çözümüne ve yönetilmesine dair seçmeni ikna edebilecek vaatler karşılık bulur. Sadece biz bu sorunu çözeceğiz demenin bir karşılığının çok olacağını zannetmiyorum.

Kuşkusuz buraya Kürt seçmenleri ve Kürt meselesine dair tartışmaları da ekleyebiliriz. Çünkü özellikle HDP siyaseti üzerinden yoğun bir tartışma var burada, hakikaten seçimlerin sonucuna etki edecek bir oy miktarı da var. Bu bağlamda Kürt kökenli seçmene yönelik olarak kullanılacak dil ve söylemin de bu seçimlerde önemli olduğunu düşünüyorum.

Karşımızda şöyle bir sosyoloji var: Toplumun yüzde 65-70'ini sağ, muhafazakar, milliyetçi seçmenler oluştururken, yüzde 30'unu ise sol ve solun farklı fraksiyonlarını oluşturuyor. Şimdi özellikle yüzde 30'u temsil eden sol partiler, siyasetini genişletmek zorunda. Çünkü yüzde 50+1'e ulaşmak için siyasetini farklılaştırmak, eski siyasi alışkanlıklarını terk etmek zorunda.

Yine buraya şu başlıkları da ekleyebiliriz. İttifak siyaseti açısından meclis seçiminde siyasal partiler yerelde nasıl ittifak kuracak, hangi siyasi kişilikleri aday gösterecek, başkanlık seçiminde nasıl bir taktik izleyecek; bence bu çok önemli. Özellikle muhalefetin hem başkanlık seçimlerinde ortak aday gösterme çabası hem de meclis seçimlerinde ortaklaşma arayışı yeni tartışma başlıklarını gündeme getirecek.

Yatırım kalkınma meselesi Türkiye'de seçmen tercihleri açısından hala önemlidir. Bu meselenin de seçimin gündeminde yer alacağını düşünüyorum.

MUHALEFET İÇİNDE SERT REKABET VAR

Bir önceki seçimlerde Cumhuriyet ve Millet İttifakı olarak iki ana ittifak ön plana çıktı. Bir de her ne kadar resmi olarak ittifak olduğu açıklanmasa da Millet İttifakı'nın içinde yer aldığı bir altılı masa gerçeği var. Altılı masada partilerin oy oranlarını toplayıp karşımıza bir bütün çıkartıyorlar, sizce bunun seçimlerdeki karşılığı nedir? Siyasal partilerin yaptığı matematik hesabı sandıkta aynı karşılığı görür mü, geçmişte bunun örnekleri var mıdır?

Şimdi iki soru sordunuz aslında. Birinci kısma cevaben: Türkiye'de siyaseti artık iki ana kutup ve bir de muhalefete eklenilen HDP üzerinden analiz edebiliriz. Altılı masanın siyasetine baktığımız zaman temel motivasyonu Erdoğan ya da iktidar karşıtlığı olan partiler bir araya geliyorlar. Bu partilerin bazıları birbirine çok yakın şeyler söyleyen çok küçük partiler. Altılı masada en önemli iki parti İyi Parti ve CHP. Altılı masanın kombinasyonuna baktığımızda siyasette proje, vizyon, siyasal söylem birliğinden daha çok iktidar karşıtlığı, Erdoğan karşıtlığı üzerinden bir birliktelik var ve bu birlikteliği de devam ettirebilmek için belirli başlıklarda değil daha soyut başlıklarda bir araya gelme, şekillendirme çabaları var. Aslında altılı masa,

birbirine benzemez partiler, Böyle olunca da hem Meclis seçimleri hem de çatı adaylığı açısından iş birliği devam ediyor ama çok sert bir şekilde yürüyen bir rekabet de var. Bu rekabetin iz düşümlerini son dönemlerdeki tartışmalarda net olarak görüyoruz.

Böyle olunca seçmen sonuçta ittifakları karşılaştırıyor. Karşılaştıracakları çok önemli doneleri var. Bir yanda 20 yıllık iktidar var, topluma yönelik ürettiği vizyonlar var, projeler var. Öbür yanda ise altılı masada konuşulan güçlendirilmiş parlamenter sistem gibi, geçiş süreci hükümeti gibi, iktidar olurlarsa bakanlıkların, üst düzey bürokrasinin nasıl dağıtılacağı gibi tartışmalar var. Türkiye’de bilinci çok yüksek olan seçmen, bu süreçleri yakından takip ediyor ve bu takibin neticesinde de bence seçmenin bu bloklara yönelik olarak zihni de netleşiyor. Pazarlık siyaseti üzerinden seçmen algısında muhalefetin yıpranması kaçınılmaz gibi görünüyor.

Sorunuzun ikinci kısmına gelmek istiyorum. Türkiye siyasetinde siyasal mühendislikler belirli bir yere kadar sonuç üretir elbette, üretmez diyemem. Ama siyaseti toptan dönüştürüp değiştirebilecek bir mahiyet arz eder mi dersanız bence etmez. Nedeni şu: Türkiye’de son seçimlerde evet taktiksel oy verme davranışı ya da stratejik oy verme davranışı şekillendirilmeye çalışılıyor. Seçmen buna yönelik olarak oyunu farklılaştırabiliyor. Öbür taraftan da siyasal alanı toptan etkileyebilecek siyasal mühendislikler çoğu zaman ters tepiyor. Bunu hem son 20 yıl içerisinde gördük hem de Türk demokrasi tarihini incelediğimizde birçok örneği var. Siyasetin gerçekliği ve sahiciliği ile fazla oynamamak gerekiyor.

HDP ASLINDA MİLLET İTTİFAK’INDAN DİYETİNİ İSTİYOR

HDP resmi olarak altılı masada yer almıyor ama özellikle CHP ile ilişki içinde olduğu gerçeği de var. HDP’nin önümüzdeki seçimlerde özellikle cumhurbaş-

kanı adayının belirlenmesinde altılı masaya sizce nasıl bir etkisi olabilir? Yani altılı masayı olumlu mu etkiler, ittifakı çatırdatır mı acaba?

HDP altılı masa için elbette çetin bir sınamayı beraberinde getiriyor. Kuşkusuz 2019 yerel seçimlerinde HDP, Millet İttifakı’nın adaylarına destek verdi, o günden bugüne de bu desteğin aslında diyetini istiyor. İYİ Parti’ye dönüp diyor ki, “Siz o sıralarda bizim verdiğimiz oylarla oturuyorsunuz” ya da İYİ Parti, HDP’ye yönelik bir açıklama yaptığında, çok sert bir cevap alabiliyor. Şimdi bu HDP meselesini şöyle analiz etmek lazım. HDP’li siyasetçiler şöyle düşünüyorlar; bizim belirli bir oy oranımız var, Türkiye’de mevcut ittifaklar açısından baktığımızda seçimin sonucuna biz önemli oranda etki edebiliriz. Böyle olunca da kendi ağırlıklarının ötesinde Millet İttifakı’ndan beklentileri var. Siyasi alanda bizi sahiplenmeniz lazım, bizim siyasetimiz karşında durmamanız gerekiyor diyerek, Milleti İttifakı’nı ya da altılı masayı belirli bir siyaset çerçevesi geliştirmeye zorluyorlar. HDP altılı masaya bizimle açıkça müzakere edin. Bizim beklentilerimizi dikkate alın diyor.

Bugün için HDP üçüncü farklı bir ittifak olarak yoluna devam ediyor, parlamento seçimlerine kendi adaylarıyla gireceğini söyledi ama Cumhurbaşkanlığı seçimlerinde de bizim istediğimiz adayı, bizim tasvip edebileceğimiz bir adayı çıkarırsanız destekleriz diyerek aslında altılı masanın üzerinde bir çeşit vesayet kurmaya çalışıyor. Mesela diyor ki İYİ Partili bir adayı ya da İYİ Parti’nin etkin olduğu, belirleyici olduğu bir adayı biz desteklemeyiz. Bugüne kadar bir iş bölümü vardı aslında. İş bölümünde HDP, altılı masanın iş birliği yaptığı bir parti olarak duracaktı, bu süreci CHP yönetecekti ve İYİ Parti de burada fazla meseleye karışmayacaktı. Üst düzey açıklamalarla da bu iş birliğine zarar verilmeyecekti ama az önce de konuştuk. Siyasetteki gerçeklikler bazen o mühendisliklere izin vermiyor. İYİ Parti sonuçta seküler milliyetçi diyebileceğimiz bir tabana sahip. CHP’nin

içerisinde ulusalcı, Atatürkçü kesimler var ve HDP’nin PKK ile arasına mesafe koyamaması, HDP yöneticilerinin açıktan PKK’ya destekleyen açıklamalarına karşı bu partilerin içerisindeki milliyetçi taban, partilerine ve parti yöneticilerine yönelik eleştiriler getiriyorlar. Böyle olunca da HDP altılı masa için çeşitli sınamaları da beraberinde getiriyor. CHP, özellikle ortak aday arayışında HDP’yi oyun kurma denkleminde İYİ Parti’ye karşı manevra alanını genişletmeye çalışıyor.

HDP’NİN KADROLARIYLA TABANINI AYRIŞTIRMAK GEREKİYOR

En nihayetinde oluşan krizleri de yönetmek için partiler kendi politikalarından taviz veriyor. Mesela İYİ Parti bugüne kadar birçok taviz verdi, CHP zaten burada özellikle bir dönüşüme uğradı 2010’dan itibaren ama her halükarda 2023 seçimlerine gidildiğinde HDP’nin tartışılacağını ama bu tartışmalarda dikkat edilmesi gereken hususu da özellikle vurgulamak istiyorum Türk siyasetinin geleceği açısından. HDP’nin kadroları, parti yönetimi ile HDP tabanının kesinlikle ayrıştırılması gerektiğini düşünüyorum. Kürt seçmen ile HDP’yi zaten aynı görmemek gerekiyor. Bunun ötesinde HDP parti yönetimi ve teşkilatları ile bu partiye oy veren seçmenleri de aynı bakış açısı ile değerlendirmek lazım. Geçmişten bugüne HDP tabanına baktığımız zaman tabanın birçok seçimde özellikle ikili seçimlerde, Cumhurbaşkanlığı seçimleri ya da referandumda AK Parti’nin adaylarına veya AK Parti’nin desteklediği referandumlara destek verdiğini görüyoruz. Geçmişten bugüne belediye seçimlerinde HDP tabanının yine AK Parti’nin adayını belirli bir oranda desteklediğini İstanbul’da mesela çok net görebiliriz. Son İstanbul yerel seçimlerinde bu dengenin değiştiğini de görmek gerekir. HDP büyükşehirlerde Millet İttifakı’nın adaylarını önemli oranda destekledi. Her partinin tabanında olduğu gibi HDP tabanı da değişiyor. Tüm bunların ötesinde tek tip bir HDP seçmeninden bahsedemeyiz. ■

HDP altılı masa için elbette bir sınama. Kuşkusuz 2019 yerel seçimlerinde HDP, Millet İttifakı’nın adaylarına destek verdi, o günden bugüne de bu desteğin aslında diyetini istiyor. İYİ Parti’ye dönüp diyor ki, “Siz o sıralarda bizim verdiğimiz oylarla oturuyorsunuz” ya da İYİ Parti, HDP’ye yönelik bir açıklama yaptığında, çok sert bir karşılık alabiliyor.